

Nr 339.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående
understöd för uppförande av bostadshus med smålägen-
heter; given Stockholms slott den 23 april 1918.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att på 1918 års tilläggsstat anvisa ett förslagsanslag av högst 3,000,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder användas till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23
april 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte anförde följande:

*Bostads-
frågan under
kris tiden.*

Under de senaste åren har städernas bostadsfråga i stigande grad påkallat det allmännas intresse och föranlett åtgärder från dess sida. Medan krisårens materialfördyring och kreditsvårigheter medfört stark nedgång och delvis nästan fullständigt avstannande i fråga om den privata byggnadsverksamheten, har inflyttningen till städerna och nybildningen av hushåll pågått i samma, till en del t. o. m. i större utsträckning än förut. Härav har följt ett missförhållande mellan utbud och efterfrågan på bostadsmarknaden, vilket medfört å ena sidan betydande stegringar av bostadshyrorna, å den andra kännbar bostadsknapphet, i fråga om vissa orter och lägenhetskategorier stegrad till verklig bostadsnöd. Svaret för avhjälpan av bristen på bostadsmarknaden har givetvis i första hand påvilat stadskommunerna själva, och synas dessa också

merendels sökt med kraft och skyndsamhet vidtaga nödiga åtgärder. Sålunda hava åtskilliga städer understött den enskilda, i förvärvs- syfte bedrivna byggnadsverksamheten genom tillhandahållande av billig tomtmark eller beredande av sekundär kredit. I stor utsträckning hava jämväl igångsatts halvkommunala byggnadsföretag, vanligen i bolags- form och ofta under medverkan av industrier på platsen men å vissa håll i form av kooperativa bostadsföreningar. Efter hand har man dock i allt flera städer ansett sig böra tillgripa direkt kommunalt bostads- bygge, antingen inriktat på permanenta bostadshus eller på byggnader av en mer eller mindre provisorisk karaktär.

För att kommunala åtgärder av denna omfattning skulle kunna genomföras, utan att arbetet för bostadsbristens avhjälpande alldeles över- stege stadskommunernas krafter, fordrades emellertid i åtskilliga avseenden statens stöd. Sålunda krävdes statligt ingripande för att häva eller lindra hyresstegringarna, för att bereda bostadsbyggnadsverksamheten tillgång på nödigt kapital samt för att motverka prisökningarna på byggnadsmaterial. Med avseende å dessa inbördes nära sammanhängande områden hava också från statens sida vidtagits eller planlagts åtgärder såväl under tidigare år som under de senaste förflutna månaderna. Så- lunda har Kungl. Maj:t, på hemställan av chefen för justitiedeparte- mentet, den 2 april 1918 avlåtit proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., avsedd att träda i stället för lagen den 25 maj 1917. Vidare hava de inom civildepartementet för utredning av de mindre bemedlade klassernas bostadsfråga tillkallade sakkunniga (statens bostadskommission) den 6 december 1917 avgivit ett betänkande angående ordnandet av den se- kundära bostadskrediten, vilket inom en närmare framtid torde få påkalla åtgärder från Kungl. Maj:ts sida. Slutligen hava ingivits vissa fram- ställningar, avseende vidtagande av lämpliga åtgärder i syfte att be- reda byggnadsverksamheten tillgång på byggnadsmaterial till skäligen pris eller möjliggöra denna verksamhets fortgång under nuvarande pris- förhållanden.

Frågan om nedbringande av de under kristiden allt högre upp- drivna prisen på byggnadsmaterial påkallade redan tidigt uppmärksam- het från det allmännas sida, och efter hemställan av statens bostads- kommission överlämnades detta spørsmål till utredning av den för ända- målet tillsatta s. k. byggnadsmaterialkommissionen. Kommissionens ut- redning om lämpliga åtgärder att bereda byggnadsverksamheten tillgång på material till skäligen pris, som avlämnades den 16 maj 1916, föran-

*Byggnads-
material-
frågans läge.*

ledde emellertid, på grund av den långt framskridna tiden, icke någon framställning i ärendet till 1916 års riksdag. Då prisstegringen å byggnadsämnesmarknaden alltjämt fortgick och mot slutet av året medfört en ökning av byggnadskostnaderna med omkring 70 %, ansåg dåvarande statsrådet och chefen för civildepartementet ett omedelbart statsingripande vara nödvändigt för att underlätta produktionen av bostadslägenheter, och syntes honom det verksammaste medlet för ett sådant ingripande vara att söka underlätta denna produktion genom direkta understöd. Enär emellertid fara syntes föreligga, att ett härigenom eventuellt förorsakat uppsving inom byggnadsindustrin skulle tagas till intäkt för ytterligare prisförhöjningar å byggnadsmaterial, erhöi statens industrikommission i uppdrag att utreda möjligheterna av prisreglering av de viktigaste slagen av dylik material samt att i samband därmed avgiva förslag rörande de lämpligaste formerna för bostadsbyggnadens ifrågasatta statssubvention.

Industrikommissionens arbetsutskott uppdrog utredningen såvitt anginge järn åt byråchefen A. F. Enström samt beträffande övriga viktigare byggnadsmaterial, nämligen trä, tegel och cement, åt regeringsrådet L. A. V. Rydin, ingenjören G. Holmberger, arkitekten E. Josephson och kaptenen C. H. F. Meurling.

*Riksdagens
beslut 1917.*

Det av nämnda sakkunniga utarbetade förslaget, vilket den 16 januari 1917 överlämnades till min företrädare, har legat till grund för den av Kungl. Maj:t den 20 januari 1917 till riksdagen avlätna proposition (nr 34), varuti Kungl. Maj:t föreslog riksdagen att till understöd efter vissa grunder för uppförande av bostadshus med smålägenheter anvisa ett förslagsanslag av 4,000,000 kronor. I skrivelse den 13 mars 1917 anmälde riksdagen — efter vissa uttalanden rörande förutsättningarna för och arten av denna subvention, till vilka jag framdeles får tillfälle återkomma — att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition på extra stat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag, högst 4,000,000 kronor, att i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen angivna grunder användas till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1917 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

*Kungörelse
om stats-
bidrag den
13 mars 1917.*

Samma dag utfärdades kungörelse i ämnet, därvid fastställdes följande allmänna grunder för utgående av statsbidrag till uppförande av bostadshus med smålägenheter:

§ 1.

Har stad, köping eller municipalsamhälle eller ock landskommun, som innesluter tätare bebyggt område, på grund av rådande stegring av byggnadskostnaderna beviljats understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter, må sådant samhälle, här nedan benämnt kommun, kunna för ändamålet tilldelas statsbidrag under förutsättning

att fråga är om uppförande av bostadshus utav mera varaktigt slag och icke provisoriska bostäder eller s. k. baracker;

att ifrågavarande bostadshus utgöras antingen av hyreshus, huvudsakligen inrymmande smålägenheter, varmed här förstås bostadslägenheter om högst tre rum, kök däri inbegripet, eller ock av egnahemsbyggnader med ett byggnadsvärde, icke överstigande 10,000 kronor;

att byggnadsföretaget påbörjats icke tidigare än den 1 januari och icke senare än den 31 december 1917 samt att det slutföres före den 1 oktober 1918;

att bostadsbyggnaderna så förvaltas, att avkastningen under minst tio år från det byggnaderna tagas i bruk ej överstiger viss procent å det nedlagda kapitalet, i vilket syfte annan ägare till sådan byggnad än kommun skall tillförbindas att underkasta sig kommunal myndighets kontroll med särskild hänsyn till att hyressumman ej må ökas utöver det belopp, som av nyss angivna vinstbegränsning betingas; samt

att genom ifrågavarande byggnadsverksamhet icke befordras en av förhållandena ej ovillkorligen påkallad inflyttning från landsbygden.

§ 2.

Statsbidraget må ej utgå med större belopp än att detsamma jämte sådant kommunalt bidrag, som i § 1 avses, motsvarar en tredjedel av sammanlagda byggnadskostnaderna, med iakttagande att, där nämnda kostnader i något fall kunna antagas ej hava efter den 1 augusti 1914 i motsvarande grad stegrats, skäligen jämkning av statsbidraget bör äga rum.

Statsbidraget må ej heller utgå med mera än två tredjedelar av det sammanlagda belopp, som inom kommunen användes för det i § 1 angivna ändamål. Undantagsvis och i fråga om mindre, hårt skattetyngda kommuner med stor bostadsbrist må dock statsbidraget kunna höjas intill tre fjärdedelar av samma belopp. Likaledes må beträffande större och mera bärkraftiga kommuner, vilka för bostadsändamål förfoga över mera betydande medel, och särskilt sådana, som ej under den rådande kristiden gjort mera betydande ekonomiska uppoffringar för bostadsproduktionens befrämjande, statens bidrag kunna nedsättas intill hälften av det inom kommunen för ändamålet använda beloppet.

§ 3.

Statens bidrag utgår såsom understöd utan ränte- eller återbetalningsskyldighet. Såsom bidrag från kommuns sida må jämväl godtagas lån med ränte- och amorteringsfrihet under minst tio år ävensom annat motsvarande bidrag, såsom understöd in natura i form av tomtmark, byggnadsmaterial och dylikt, dock under förutsättning, att härvidlag värdet icke upptages högre än det verkliga.

Kostnad, som bestrides av till kommunens förfogande ställt enskilt bidrag, må vid bestämmande av statsbidrags storlek icke tagas i beräkning i annat fall, än då det enskilda bidraget eljest icke skulle kommit kommunen till godo.

§ 4.

Ansökning om erhållande av statsbidrag skall ställas till Konungen samt snarast möjligt och senast den 10 april 1917 ingivas till statens industrikommission. I ansökningen skall redogörelse lämnas för bostadsfrågans läge inom kommunen och särskilt det förefintliga behovet av nya bostadshus med smålägenheter, därvid hänsyn må tagas endast till sådan inflyttning till kommunen, som är av förhållandena oundgängligen påkallad. Ansökningen skall vidare innehålla uppgifter om de ungefärliga sammanlagda kostnaderna för byggnadsföretag, för vilka statsbidrag sökes, det begärda statsbidragets belopp, i den mån detta kan angivas, om och i så fall på vilka villkor lån kunnat anskaffas ur pensionsförsäkringsfonden, byggnadernas belägenhet samt det antal bostadslägenheter, som däri skola inrymmas, jämte dessas storlek, tidpunkten för företagets beräknade påbörjande och avslutande, byggnadsföretagarens namn, innehållet av de bestämmelser om vinstbegränsning, varom i § 1 stadgas, samt arten och storleken av det kommunala bidrag, som kommer att föreslås.

Sedan kommun erhållit underrättelse, att utsikt till statsbidrags erhållande förefinnes, böra, i och för ansökningens slutprövning, ansökningshandlingarna snarast möjligt fullständigas medelst nödiga ritningar och byggnadsbeskrivningar samt entreprenadkontrakt eller kostnadsberäkningar, åtföljda av specificerad och av kommunal myndighet bestyrkt materialprislista, upptagande dels de avtalade priserna, dels de priser, som å orten voro rådande omedelbart före den 1 augusti 1914. Vidare bör bevis bifogas om beviljat kommunalt bidrag samt angående storleken och arten av detsamma.

Statens industrikommission åligger att ofördröjligen med eget utlåtande till Kungl. Maj:t insända de inkomna ansökningarna.

§ 5.

Kommun, som erhållit statsbidrag, är ansvarig för att den statsunderstödda byggnadsverksamheten anordnas på lämpligaste sätt såväl vad angår byggnadsmaterialens anskaffande som beträffande företagets planläggning, utförande och förvaltning ävensom att verksamheten äger rum under erforderlig kontroll.

Kostnaderna för den kommunala organisationen och kontrollen skola bestridas av vederbörande kommun utan anlåtande av statsbidraget.

§ 6.

Sedan statsbidrag blivit beviljat, äger kommunen att hos statens industrikommission göra framställning om statsbidragets utbetalande. Kommunen skall därvid avgiva förbindelse, att bidraget kommer att till byggnadsföretagare utanordnas endast i mån av understött byggnadsföretags fortskridande ävensom att bidraget återbäres i den mån detsamma icke efter fastställda grunder kommit till användning. Framställningen skall ock åtföljas av kostnadsberäkning för varje särskilt byggnadsföretag, så att därav tydligt framgår, huruvida vederbö-

rande kommunala myndighet beslutit att därför av kommunens medel eller av sådant enskilt bidrag, som enligt § 3 får vid statsbidrags utfående tagas i beräkning, utgiva så mycket, som motsvarar den mot statsbidraget enligt Kungl. Maj:ts beslut svarande, kommunen åliggande kostnad.

Efter granskning av inkomsten framställning utbetalar statens industrikommission till vederbörande kommun vad densamma tillkommer av det kommunen beviljade statsbidraget.

Det åligger kommun att till statens industrikommission och å av denna fastställda tider insända rapporter rörande statsunderstött byggnadsföretags fortskridande och fullbordande samt statsbidragets utbetalande.

Med anledning av de industrikommissionens enligt nämnda kungörelse anförtrodda uppgifter beslöt industrikommissionens arbetsutskott den 20 mars 1917 att inom kommissionen tillsätta en särskild byrå, benämnd *byggnadsbyrån*, för handläggning av de ansökningar, som med anledning av kungörelsen kunde komma att till kommissionen ingivas. Till ledamöter i nämnda byrå utsåg kommissionen regeringsrådet L. A. V. Rydin (ordförande), kaptenen C. H. F. Meurling, ombudsmannen hos statskontoret N. G. Spilhammar, sekreteraren i svenska stadsförbundet filosofie doktorn Yngve Larsson samt ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren D. H. Pettersson i Bjälbo. För denna byggnadsbyrås verksamhet må på grundval av byråns arbetsberättelser här lämnas en kortfattad redogörelse.

Statens industrikommissionens byggnadsbyrå.

Den 10 april 1917, då ansökningarna om statsbidrag senast skulle vara till industrikommissionen ingivna, hade sådana inkommit från följande 93 kommuner med härefter upptagna belopp, nämligen:

Användningen av statsbidraget år 1917.

Alvesta municipalsamhälle	kronor	18,000: —
Arboga stad	»	140,000: —
Arlövs municipalsamhälle	»	20,000: —
Arvika stad	»	62,222: 22
Askersunds stad	»	11,700: —
Billinge kommun	»	15,000: —
Bodens municipalsamhälle	»	22,222: 22
Borlänge köping	»	22,222: 22
Borås stad	»	150,000: —
Djursholms »	»	80,000: —
Enköpings »	»	27,424: —
Eslövs »	»	48,000: —
Eskilstuna »	»	280,000: —
Falkenbergs »	»	100,000: —

Falköpings stad.....	kronor	41,000: —
Falu »	»	70,000: —
Fässbergs kommun.....	»	166,667: —
Gävle stad	»	133,000: —
Göteborgs »	»	926,515: —
Halmstads »	»	252,333: —
Hedemora »	»	14,000: —
Hjortsberga kommun	»	2,000: —
Hälsingborgs stad	»	245,943: —
Hässleholms »	»	30,000: —
Järfälla kommun	»	44,444: —
Jönköpings stad.....	»	653,111: 10
Kalmar »	»	151,000: —
Karlshamns »	»	60,000: —
Karlskrona »	»	222,222: 22
Karlstads »	»	99,447: 18
Katrineholms »	»	175,400: —
Kristianstads »	»	40,000: —
Kristinehamns »	»	26,000: —
Kungsbacka »	»	14,216: —
Kungsörs köping.....	»	30,000: —
Köpings stad.....	»	50,000: —
Laholms »	»	50,000: —
Landskrona »	»	587,776: 76
Lidingö köping.....	»	150,000: —
Lidköpings stad.....	»	48,444: 44
Linköpings »	»	60,000: —
Ludvika köping.....	»	59,333: 33
Luleå stad	»	44,444: —
Lunds »	»	144,000: —
Malmö »	»	780,888: —
Mariefreds »	»	10,666: —
Mariestads »	»	33,000: —
Mjölby municipalsamhälle.....	»	40,000: —
Mörbylånga köping.....	»	4,666: 67
Norrköpings stad.....	»	162,955: —
Norrtälje »	»	38,000: —
Nybro köping.....	»	45,000: —
Nyköpings stad.....	»	57,000: —

Nässjö stad	kronor	135,000: —
Oskarshamns stad	»	60,000: —
Oxelösunds municipalsamhälle	»	49,111: 10
Raus planterings »	»	88,888: 88
Sala stad	»	26,666: 66
Sigtuna »	»	8,444: 44
Skara »	»	33,300: —
Skänninge stad	»	18,000: —
Skövde »	»	60,000: —
Snötorps kommun	»	40,666: —
Sollefteå stad	»	25,000: —
Stockholms »	»	1,773,200: —
Stocksunds köping	»	55,000: —
Strömstads stad	»	15,777: 78
Sundbybergs köping	»	60,000: —
Sundsvalls stad	»	55,000: —
Säters »	»	15,000: —
Sävsjö municipalsamhälle	»	8,000: —
Söderhamns stad	»	50,700: —
Söderköpings »	»	6,666: 67
Södertälje »	»	115,800: —
Sölvesborgs »	»	3,300: —
Tidaholms »	»	27,778: —
Tierps municipalsamhälle	»	10,000: —
Trälleborgs stad	»	33,333: 34
Uddevalla »	»	186,600: —
Ulricehamns »	»	10,000: —
Umeå »	»	45,000: —
Uppsala »	»	24,000: —
Varbergs »	»	100,000: —
Vänersborgs »	»	110,200: —
Västerviks »	»	130,000: —
Västerås »	»	272,000: —
Växjö »	»	60,000: —
Åkarps municipalsamhälle	»	6,000: —
Åtvidabergs »	»	20,000: —
Ängelholms stad	»	50,000: —
Örebro »	»	206,000: —

Örnsköldsviks stad.....	kronor	14,888: —
Östersunds »	»	30,000: —
eller tillsammans kronor		10,799,584: 23,

motsvarande en byggnadssumma av omkring 47 miljoner kronor.

Efter ansökningstidens utgång, hade ansökningar inkommit från Huskvarna stad om statsbidrag av 142,000 kronor och från Trollhättans stad om bidrag till belopp av 152,667 kronor, men ansåg sig byrån det oaktat böra upptaga berörda ansökningar till prövning.

Vid bedömandet av ansökningarna och uppgörandet av förslag till bidragens fördelning tog byggnadsbyrån i främsta rummet hänsyn till den inom respektive kommuner förefintliga större eller mindre bostadsbristen. I övrigt blevo vid prövningen följande synpunkter i huvudsak bestämmande.

Då statsbidrag begärts från flera olika byggnadsföretag inom samma kommun, lämnades i allmänhet företräde åt dem, som uppvisade lägre byggnadskostnad per eldstad, alldenstund anslaget ändamål uppenbarligen var att åstadkomma största möjliga antal bostäder. Av detta skäl förordades vanligen hyreshus till bidrag framför egna hem, ehuru visserligen ock fall förekommit, då egnahemsbyggnader föredro förhållandevis lika låg byggnadskostnad som hyreshus och sålunda i lika mån som dessa ansågos berättigade till bidrag. Företräde lämnades i allmänhet åt byggnadsföretag, som genom sin omsorgsfullare planläggning och organisation syntes lämna bättre säkerhet för att bidraget skulle komma till avsett gagn. Av detta skäl gävos i regel bostadsföreningar eller i filantropiskt syfte, under kommunal medverkan bildade bostadsbolag företräde framför enskilda företag. Vid i övrigt enahanda förutsättningar kommo därigenom sådana kommuner, som redan förut ägnat bostadsförhållandena en planmässig omvårdnad, att äga företräde framför andra, där så icke varit fallet.

Vid den genomgående nedsättning av de begärda anslagsbeloppen, som blev nödvändig, ägnades särskild uppmärksamhet åt industrins ställning till dess arbetares bostadsbehov. Bidrag tillstyrktes sålunda icke, då detsamma uppenbarligen varit avsett att användas till direkt understöd åt särskilda industriföretag eller åsyftat att tillgodose ett visst företags behov av arbetarbostäder. Där understöd förordades åt byggnadsföretag, vars kapital i större eller mindre utsträckning tillhandahållits av industrier på platsen, ansågos bidrag av allmänna medel ej böra utgå i samma proportion som till andra byggnadsföretag eller

med en tredjedel av hela byggnadskostnaden, utan föreslogs skälig nedsättning av bidraget, då någon förräntning av det från industriellt håll lämnade kapitalet, lika litet som av det kommunala bidraget, under de första 10 åren icke ansågs böra beräknas.

I syfte att ifrågavarande statsanslags ändamål i största möjliga omfattning skulle kunna ernås, förordades jämväl i andra fall än de nyss nämnda vissa nedsättningar av det begärda bidraget i förhållande till hela byggnadskostnaden. Sålunda beräknades i åtskilliga fall det allmännas bidrag till byggnadsföretaget till en fjärdedel i stället för en tredjedel av byggnadskostnaden, nämligen då denna varit relativt låg och det på grund härav samt stundom också med hänsyn till kommunens ekonomiska ställning kunde antagas, att företaget även med ett sålunda reducerat bidrag skulle komma till stånd. I ett eller annat fall gävo jämväl meddelade hyresuppgifter vid handen, att viss nedsättning av statsbidrag vore möjlig, utan att företagets ekonomi äventyrades.

Slutligen må framhållas, att vid ansökningarnas bedömande behörig hänsyn togs därtill, att icke sådana omständigheter vore för handen, att genom understödjande med statsbidrag av byggnadsverksamheten inom en kommun av förhållandena ej ovillkorligen påkallad inflyttning från landsbygden skulle befordras.

Sedan granskningen av de inkomna ansökningshandlingarna avslutats, hemställde byggnadsbyrån i skrivelse den 26 april 1917, att det av riksdagen anvisade anslaget måtte förberedelsevis och i avvaktan på den i nådiga kungörelsen den 13 mars 1917 omförmälda slutprövningen fördelas mellan 55 kommuner med i skrivelsen angivna belopp.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad byrån sålunda föreslagit beslöt Kungl. Maj:t den 27 april 1917 att för uppförande av bostadshus med smålägenheter i enlighet med bestämmelserna i förberörda kungörelse till nedan angivna kommuner bevilja statsbidrag med högst följande belopp, nämligen:

Alvesta municipalsamhälle	kronor	9,000: —
Arboga stad	»	30,000: —
Arvika »	»	44,000: —
Askersunds »	»	11,000: —
Bodens municipalsamhälle	»	22,000: —
Borås stad	»	60,000: —
Eslövs »	»	21,000: —
Enköpings »	»	17,000: —

Eskilstuna stad	kronor	180,000: —
Falkenbergs »	»	17,000: —
Fässbergs kommun	»	55,000: —
Gävle stad	»	58,000: —
Göteborgs »	»	563,000: —
Halmstads »	»	67,000: —
Hedemora »	»	14,000: —
Hälsingborgs »	»	70,000: —
Järfälla kommun	»	20,000: —
Jönköpings stad	»	150,000: —
Kalmar »	»	40,000: —
Karlskrona »	»	100,000: —
Karlstads »	»	62,000: —
Katrineholms »	»	60,000: —
Kristinehamns »	»	15,000: —
Kungsörs köping	»	19,000: —
Köpings stad	»	20,000: —
Landskrona »	»	122,000: —
Linköpings »	»	50,000: —
Luleå »	»	43,000: —
Lunds »	»	17,000: —
Malmö »	»	265,000: —
Mariestads »	»	10,000: —
Mjölby municipalsamhälle	»	18,000: —
Norrköpings stad	»	160,000: —
Norrtälje »	»	37,000: —
Nyköpings »	»	57,000: —
Nässjö »	»	50,000: —
Oskarshamns »	»	40,000: —
Oxelösunds municipalsamhälle	»	30,000: —
Skara stad	»	15,000: —
Skänninge »	»	18,000: —
Skövde »	»	29,000: —
Stockholms »	»	654,000: —
Sundbybergs köping	»	60,000: —
Sundsvalls stad	»	27,000: —
Söderhamns »	»	12,000: —
Södertälje »	»	43,000: —
Tierps municipalsamhälle	»	10,000: —
Uddevalla stad	»	48,000: —

Umeå	stad	.....	kronor	44,000: —
Uppsala	»	.....	»	24,000: —
Vänerns borgs	»	.....	»	30,000: —
Västerås	»	.....	»	200,000: —
Växjö	»	.....	»	15,000: —
Örebro	»	.....	»	128,000: —
Östersunds	»	.....	»	20,000: —
Summa kronor				4,000,000: —

Därjämte uppdrog Kungl. Maj:t åt statens industrikommission att till vederbörande utbetala de sålunda beviljade statsbidragen under iakttagande av föreskrifterna i förenämnda kungörelse den 13 mars 1917 samt de ytterligare bestämmelser, som kommissionen kunde finna skäligt att beträffande varje särskilt statsbidrag meddela. Vidare anbefalldes Kungl. Maj:t industrikommissionen att, därest besparing skulle uppstå å förenämnda, av Kungl. Maj:t anvisade statsbidrag, inkomma med förslag till fördelning av de belopp, som sålunda bleve disponibla.

Så snart meddelande om Kungl. Maj:ts beslut ingått, avlät byggnadsbyrån i slutet av april och i början av maj 1917 skrivelser med underrättelse därom till samtliga bidragssökande kommuner.

Därefter påbörjades omedelbart den för ansökningarnas slutprövning erforderliga granskningen av de insända handlingarna, vilka undan för undan kompletterats med föreskrivna ritningar, byggnadsbeskrivningar, kostnadsberäkningar m. m.

Så snart en kommun iakttagit samtliga de för statsbidrags erhållande föreskrivna villkoren samt avgivit förbindelse, att bidraget till byggnadsföretagare skulle utanordnas endast i mån av understött byggnadsföretags fortskridande ävensom bidraget återbäras, i den mån det samma icke efter fastställda grunder kommit till användning, har byggnadsbyrån i skrivelse till industrikommissionens arbetsutskott hemställt om statsbidragets utbetalande.

Intill utgången av mars månad 1918 hava statsbidrag utbetalts till 45 kommuner med ett sammanlagt belopp av 3,331,500 kronor.

Byggnadskostnadernas samt stats- och kommunalbidragens fördelning på de olika kommunerna och efter formerna för byggnadsverksamhetens utövande ävensom antalet lägenheter och eldstäder i de byggnader, för vilka statsunderstöd hittills utbetalts, framgår av nedanstående tablå:

Slag av byggnader.	A n t a l				Beräknad byggnads-kostnad, kronor	Statsbidrag, kronor	Kom-munalt bidrag, kronor
	Kom-muner	Bygg-nader	Lägen-heter	Eld-städer			
1. Av kommun uppförda byggnader, egnahemsbyggnader ej inberäknade	11	49	583	1,334	3,335,597	649,000	¹⁾ 324,500
2. Av bostadsaktiebolag och bostads-föreningar uppförda byggnader	27	215	1,860	4,085	12,218,734	2,241,000	1,326,966
3. Av enskilda personer uppförda byggnader	6	40	271	672	1,593,625	192,900	106,950
4. Egna hem samt sådana mindre byggnader, i vilka utom bostad för ägaren finnas högst 2 lägenheter för uthyrning	14	133	241	636	1,507,929	248,600	174,720
Summa	—	437	2,955	6,727	18,655,885	3,331,500	1,933,136
Av under 4. upptagna voro verkliga egna hem (enfamiljshus)	5	49	49	147	460,804	—	—

Av de med statsunderstöd uppförda bostadslägenheterna togos de första, 34 enrumslägenheter i Malmö, i bruk redan den 31 mars 1917, och av de övriga voro vid utgången av mars månad 1918 402 lägenheter med tillsammans 928 eldstäder rapporterade färdiga.

Av vissa orsaker, huvudsakligen svårigheten att anskaffa byggnadsmaterial till rimligt pris, hava följande 8 kommuner, som fått sig tilldelade statsbidrag, icke fullföljt ingivna ansökningar beträffande *hela* det beviljade statsbidraget, nämligen:

Bodens municipalsamhälle	kronor	22,000:—
Enköpings stad	»	17,000:—
Falkenbergs »	»	17,000:—
Järfälla kommun	»	20,000:—
Mariestads stad	»	10,000:—
Mjölby municipalsamhälle	»	18,000:—
Oxelösunds »	»	30,000:—
Uppsala stad	»	24,000:—

Summa kronor 158,000:—

¹⁾ Belopp, motsvarande halva statsbidraget, å vilket avkastning icke får beräknas under första 10 åren efter byggnadens fullbordande.

Nedannämnda 4 kommuner hava icke fullföljt av dem ingivna ansökningar i fråga om *en del* av dem tilldelade belopp, nämligen:

Eslövs stad	.....	kronor	9,100:—
Kungsörs köping	.....	»	7,000:—
Lunds stad	.....	»	6,000:—
Umeå »	.....	»	2,000:—
Summa kronor			24,100:—

Av det belopp, tillsammans 182,100 kronor, som genom att ansökningarna om statsbidrag av vissa kommuner icke fullföljts sålunda blivit disponibelt till fördelning mellan andra kommuner, har Kungl. Maj:t, efter av byggnadsbyrån gjord framställning, genom beslut den 31 december 1917 tilldelat

Karlskrona stad ytterligare högst	.....	kronor	26,000:—
Motala »	»	»	16,000:—
Trollhättans »	»	»	115,000:—
Summa kronor			157,000:—

Vid årsskiftet återstod sålunda av det till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter beviljade anslaget allenast ett belopp av 25,100 kronor. Till följande 12 kommuner, från vilka fullständiga handlingar för ansökningarnas slutprövning ej till byggnadsbyrån inkommit, hade vid utgången av mars månad 1918 av de dem beviljade understöden nedannämnda belopp ej kunnat utanordnas, nämligen till

Arvika stad	.....	kronor	17,300:—
Eskilstuna »	.....	»	43,000:—
Fässbergs kommun	.....	»	11,000:—
Gävle stad	.....	»	2,100:—
Göteborgs »	.....	»	83,000:—
Jönköpings »	.....	»	98,000:—
Landskrona »	.....	»	2,000:—
Norrtälje »	.....	»	37,000:—
Stockholms »	.....	»	190,000:—
Trollhättans »	.....	»	115,000:—
Vänersborgs »	.....	»	30,000:—
Växjö »	.....	»	15,000:—
Tillsammans kronor			643,400:—

Av ovanstående belopp utgöra de för Norrtälje, Trollhättan, Vänersborg och Växjö angivna understöden hela de dem beviljade statsbidragen.

*Prisreglering
å byggnads-
material m. m.*

I syfte att underlätta de materialsvårigheter, varmed jämväl de statsunderstödda byggnadsföretagen haft att kämpa, har industrikommissionen med vissa järnverk träffat överenskommelse om leverans av byggnadsjärn till nedsatt pris för de statsunderstödda byggnadsföretagen. Överenskommelsen omfattade sammanlagt 2,000 ton balkar, plåt samt stång- och profiljärn. Likaså har överenskommelse träffats med svenska cementförsäljningsaktiebolaget om leverans till nämnda företag av erforderlig cement intill 30,000 fat, i den mån desamma kunde komma till användning under år 1917, till ett pris, som med 1 krona per fat understeg det på vederbörande byggnadsort gällande marknadspriset. Sedermera träffades avtal mellan byggnadsbyrån och bolaget om leverans av ytterligare 10,000 fat cement till de statsunderstödda byggnaderna. För sistnämnda parti kunde någon prisreduktion dock icke utverkas.

Sedan byggnadsbyrån utsänt cirkulär till samtliga kommuner, som erhållit del av statsunderstödet, med anmodan att inkomma med rekvisitioner å erforderlig cement och järn till de statsunderstödda byggnadsföretagen, har flertalet kommuner insänt sådana rekvisitioner, vilka efter skedd granskning av byrån attesterats och vidarebefordrats. Fördelningen av de till reducerat pris utlovade cementpartierna, har därvid skett i förhållande till de olika byggnadsföretagens omfattning.

Då anmälan inkommit, att bristen på järnbalkar vållade stora svårigheter vid uppförandet av de statsunderstödda byggnaderna, så att till och med fara föreläge, att en del arbeten måste avbrytas, verkställde byggnadsbyrån, efter förhandlingar med industrikommissionens järnbyrå, en utredning rörande den kvantitet balkar, som erfordrades för nämnda byggnader och som av vederbörande byggherrar ej kunnat anskaffas. I de fall då ej i stället för balkar andra konstruktioner utan olägenhet och nämnvärd kostnadsökning kunde användas, erhöles genom järnbyråns bemedling erforderliga järnbalkar, så att avbrott i arbetet kunnat undvikas.

I för lösande av städernas bostadsfråga intresserade kretsar synes emellertid den meningen gjort sig gällande, att den under år 1917 utgående statssubventionen för underlättande av uppförande av bostadshus med smålägenheter visat sig vara för ändamålet otillräcklig och att därför, med hänsyn till de oavbrutet fortgående prisstegringarna på byggnadsmaterial och den alltjämt fortfarande krisen å bostadsmarknaden, ytterligare statsåtgärder voro av nöden för reglering av tillgång och pris å byggnadsmaterial. Sedan en framställning i detta syfte inkommit från Gävle stads drätselkammarens bostadskommitté, anbefallde Kungl. Maj:t genom remiss den 31 oktober 1917 *statens bostadskommision* att häröver avgiva utlåtande. Därjämte överlämnade jag till kommissionen för yttrande dels en framställning av Stockholms byggmästareförening, varuti framhölls, att byggnadskostnaderna under krisären stegrats med 90—115 %, och hemställdes om åtgärder för att bereda den enskilda byggnadsverksamheten tillgång å byggnadsmaterial till skäliga pris, dels ock en framställning från Stockholms hyresgästförening, jämväl avseende åtgärder från det allmännas sida i syfte av byggnadskostnadernas nedbringande.

Framställningar om statsunderstöd åt bostadsproduktionen även under år 1918.

I bostadskommisionens med anledning härav den 11 februari 1918 avgivna utlåtande framhålles, att kommissionen lämnat svenska stadsförbundets bostadsråd, i vilket den kommunala sakkunskapen och erfarenheten å förevarande område är företrädd, tillfälle att avgiva yttrande i frågan, och instämde kommissionen för egen del i allt väsentligt med vad det kommunala bostadsrådet anfört. Därefter fortsätter kommissionen sålunda:

Statens bostadskommisions utlåtande.

»Fortsatta åtgärder från statens sida för bostadsproduktionens nödortfoga vidmakthållande äro oundgängligen nödvändiga, och i likhet med bostadsrådet är kommissionen av den mening, att det härvid icke är tillfyllest med en reglering av byggnadsmaterialmarknaden i den begränsade omfattning, i vilken en sådan över huvud numera kan vara möjlig. Ett fortskridande å samma väg, som med fjolårets statssubvention inslogs, bör fastmera vara av nöden.

Utöver vad bostadsrådet till stöd härför anfört, vill kommissionen framhålla en ytterligare omständighet, som för närvarande kan anses ålägga staten ett visst ansvar för bostadsmarknadens sunda utveckling. Kommissionen åsyftar härmed lagen den 25 maj 1917 med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m., om vars fortsatta giltighet under ytterligare ett år kommissionen i dagarna avgivit förslag. Även om stilleståndet å byggnadsmarknaden i all huvudsak är att återföra å de nu rådande, utomordentliga prisförhållandena inom byggnadsindustrien, så lärer det dock ej kunna förnekas, att även hyresstegringslagen utövat ett återhållande inflytande å lusten till nybyggnadsverksamhet. Kommissionen är visserligen av den uppfattningen, att vid en förlängning av lagens giltighetstid sådana ändringar av densamma böra vidtagas, att detta ogynnsamma inflytande

i möjligaste mån förminska, men det lär, även med iakttagande härav, dock kunna befaras, att lagens bestämmelser det oaktat skola kunna bidra att inskränka den enskilda företagsamheten inom byggnadsindustrin. Så länge denna lagstiftning gäller, måste staten därför i viss mån anses ansvarig för att den uteblivna enskilda produktionen ersättes genom åtgärder från det allmännas sida, åtminstone i vad angår de mest oundgängliga behoven.

Emellertid är det uppenbart, att den subventionspolitik, som härför är nödvändig, i likhet med hyresregleringen måste betraktas såsom en extraordinär, av kristiden föranledd, tillfällig åtgärd, och att den sålunda bör så anordnas, att den icke försvårar utan om möjligt underlättar hyresmarknadens anpassning efter de nya produktionsbetingelserna och sålunda kan snarast möjligt avvecklas. Ehuru det givetvis är svårt att rätt bedöma framtidsutsikterna å bostadsmarknaden, synas dock vissa tecken tyda på, att en stagnation i någon mån inträtt i ökningen av bostadsbehovet. Preliminära befolkningssiffror för år 1917 giva vid handen, att folkökningen i åtskilliga större städer detta år varit avsevärt mindre än närmast föregående år. Otvivelaktigt måste de fortgående inskränkningarna inom industrin samt dyrtidens allt kännbarare tryck göra inflyttningen till städerna mindre lockande. Hyresstegringslagens förbud i vissa fall mot uppsägningar torde också hava bidragit till en minskad flyttningsfrekvens inom städerna. Överhuvudtaget torde bostadsförhållandena på grund av dessa olika omständigheter under fjolåret hava stabiliserats, samtidigt som det befintliga bostadsbeståndet och dess reserver dock blivit till det yttersta utnyttjade.

Att märka är vidare, att den starka materialbristen kommer att uppdraga ganska snäva gränser för årets byggnadsverksamhet, en omständighet som för övrigt redan vid administrationen av fjolårets statsanslag visat sig inskränka eller fördröja de understödda företagen. I samma riktning kommer givetvis även nedgången i åtskilliga kommuners finansiella läge att verka. De uppoffringar, som de kommunala subventionerna till arbetarbostadsföretag i samband med statsunderstöd inneburit, hava flerstädes nått den omfattning, att en viss tvekan inför nya bördor av detta slag är väl förklarlig, särskilt i betraktande av den höjd, som kommunalskatten i flera städer under dyrtidens tryck uppnått. Med hänsyn till alla dessa omständigheter vågar kommissionen antaga, att ett statsanslag av tre miljoner kronor skall vara tillfyllest för de subventioner, som under innevarande år äro nödvändiga.

I fråga om grunderna för fördelningen av detta belopp delar kommissionen den mening, som av bostadsrådet gjorts gällande. Dock synes med ledning av hittills vunnit erfarenhet vara att tillråda, att större frihet än hittills tillerkännes den myndighet, som har att handlägga hithörande ärenden. Sålunda torde man kunna ifrågasätta lämpligheten av att subventionens relativa storlek genom allmänna stadganden alltför strängt fastläses. Erfarenheten har nämligen visat, att betingelserna för ett lyckligt fullföljande av planerade byggnadsföretag äro i hög grad växlande. Det torde därför vara praktiskt, att den statsmyndighet, åt vilken anslaget förvaltning anförtros, bemyndigas att, efter förhandlingar med i byggnadsföretagen intresserade kommuner och industriföretag, med viss självständighet avgöra subventionens storlek efter det förefintliga bostadsbehovet, byggnadskostnaderna och hyresnivån i orten samt de understöd, som från enskilt håll kunna lämnas för bostadsföretagens realiserande. Utan tvivel stode härigenom i åtskilliga fall besparingar att vinna, då fråga är om bärkraftiga företagare. Därjämte torde den nuvarande avfattningen av grunderna för anslaget fördelning

i § 2 av kungl. kungörelsen den 13 mars 1917 vara mindre lämplig, då den föranleder, att varje ökning av kommunernas bidrag nödvändigt medför en motsvarande minskning i statens bidrag. En ändring av nämnda kungörelse torde å denna punkt vara önskvärd.

Av bostadsrådets ledamot fastighetskamreraren A. Gärde har i ett särskilt, till rådets framställning fogat yttrande förordats, att statssubvention jämväl måtte komma produktionen av medelstora lägenheter till godo. Otvivelaktigt råder för närvarande i flera större städer en svår brist å tre- och fyrrumslägenheter, ej minst beroende därpå, att familjer, som förut haft större lägenheter, under dyrtidens tryck måst inskränka sitt bostadsbehov. Det kan icke förnekas, att i flera samhällen bostadsfrågan bereder särskilda svårigheter för hushåll, tillhörande en klass av löntagare, för vilken redan förut dyrtidens tryck är synnerligen kännbart, men som merendels i mindre omfattning än den egentliga arbetarklassen kommer i åtnjutande av det allmännas understöd för tillgodoseende av sina livsmedelsbehov. Å andra sidan måste det allmännas understöd uppenbarligen under nuvarande förhållanden inskränkas till byggnadsföretag, som bereda bostäder åt så stort antal hushåll som möjligt, och ur denna synpunkt kan kommissionen icke förorda subventionens utsträckande till lägenheter om fyra rum och kök. Och för lägenheter om tre rum och kök kan redan nu i särskilt fall anslag komma att utgå. Med hänsyn härtill torde någon ändring av bestämmelserna i av herr Gärde önskad riktning icke vara erforderlig eller lämplig.

Med stöd av vad här ovan och i bostadsrådets framställning anförts, får bostadskommissionen i underdånighet förorda, att åtgärder vidtagas för åvägbringande av ett anslag av statsmedel å tre miljoner kronor till understöd åt de mindre bemedlades bostadsbehov att utgå enligt i huvudsak enahanda grunder som fjolårets anslag för samma ändamål, dock med de avvikelser, som ovan särskilt motiverats.»

Det i bostadskommissionens utlåtande åberopade yttrandet av *svenska stadsförbundets bostadsråd* innehåller till en början följande:

Svenskastadsförbundets bostadsråds yttrande.

»De uttalanden, som i de till Kungl. Maj:t ingivna framställningarna framkommit angående byggnadskostnadernas stegring och de konsekvenser, som härav uppstått för byggnadsverksamheten, torde i stort sett överensstämma med de verkliga förhållandena. Vid den diskussion över denna fråga, som ägt rum inom bostadsrådet, har som en obestridd utgångspunkt anförts, att byggnadskostnaderna sedan 1914 ungefärligen fördubblats, något som också tämligen väl stämmer överens med de kalkyler, Stockholms byggmästareförening i sin skrivelse framlagt. Av denna stegring kommer en ej oväsentlig del på det senast gångna året. Vid nästföregående årsskifte beräknades stegringen till cirka 70 %. Med enahanda kostnadsökning räknades i den proposition om ett anslag av 4 miljoner kronor till understöd för uppförande av bostadshus, som av Kungl. Maj:t framlades för 1917 års riksdag, och de kommuner, som sedermera inlade ansökningar om att erhålla del av detta anslag, torde ej heller i allmänhet ansett sig behöva utgå från en större stegring. Av den redogörelse för administrationen av det nämnda anslaget, som industrikommissionens byggnadsbyrå avgivit, framgår emellertid otvetydigt, att knappheten och kostnadsstegringen å byggnadsmaterial under senare delen av året på ett oroväckande sätt fortfarit, och att denna utveckling rest svåra hinder i vägen för fullföljande av

de planerade kommunala eller halvkommunala byggnadsföretagen. I ett fåtal fall hava dessa till och med måst helt uppgivas, och de beviljade statsbidragen sålunda icke ens kunnat tagas i anspråk. En inskränkning av den för år 1917 planerade byggnadsverksamhetens omfattning har ock vållats därav, att statsbidraget med hänsyn till anslagets knapphet flerstädes måst tillmätas efter en lägre norm, än som ursprungligen beräknats vara behöfligt.

De svårigheter, med vilka den stats- och kommununderstödda byggnadsverksamheten sålunda haft att kämpa, måste anses så mycket betänkligare, som denna verksamhet i regeln varit den enda, vilken under nuvarande konjunkturer kunnat påräknas för smålägenhetsproduktionen. Ehuru siffror över byggnadsverksamheten under året ännu blott äro tillgängliga för Stockholm och Göteborg, äro dock förhållandena i detta hänseende överallt enahanda. Någon icke subventionerad, affärsmässig byggnadsverksamhet för smålägenheter har under året knappast någonstädes förekommit.

Under det bostadsproduktionen i några stadssamhällen av nyss angivna skäl blivit mindre, än vad man vid årets början beräknat, har å andra sidan bostadsbehovet ingalunda minskats. De preliminära översikter över befolkningsrörelsen i städerna, som vid årsskiftet inflyta i dagspressen, medgiva visserligen icke några fasta slutsatser därom, huruvida inflyttningen under år 1917 varit lika stor som föregående år. I stort sett torde de emellertid bekräfta, att folkmängdsökningen i så gott som alla industriella stadssamhällen, där bostadsbristen redan förut givit anledning till svåra bekymmer, under sistförflutna året fortgått med oförminskad kraft. I några städer synes den under årets senare del inträdda depressionen inom vissa dominerande industrier hava medfört en tendens till stagnation i folkmängdsökningen. I andra fall åter torde det emellertid med skäl kunna ifrågasättas, huruvida det icke varit de olidliga bostadsförhållandena, som medfört att folkökningen i en stad varit mindre än man kunnat vänta. Att man särskilt i de större och framåtgående stadskommunerna är fullt medveten om det allvarliga läget å bostadsmarknaden, därom vittna de planmässiga, omfattande och dyrbara åtgärder, som i bostadspolitiskt syfte mångenstädes igångsatts.»

Efter att vidare hava lämnat en redogörelse för de vidtagna bostadsåtgärderna i vissa större stadssamhällen, varav även framgår, att mångenstädes jämväl planeras ett fullföljande under år 1918 av den kommunala eller halvkommunala byggnadsverksamhet, som under föregående år i huvudsak ensam uppburit smålägenhetsproduktionen, yttrar bostadsrådet vidare:

»Det står jämväl för bostadsrådet klart, att denna produktion i viss omfattning oundgängligen måste vidmakthållas. Troligt är visserligen, att å ena sidan bristen på råmaterial under detta år skall framtinga en fortgående inskränkning av det industriella arbetet, samt att å andra sidan även de bekymmersamma livsmedelsförhållandena skola medverka till ett avstannande av inflyttningen till åtskilliga stadssamhällen. Bostadsrådet är ock av den mening, att byggnadsverksamheten under så abnorma prisförhållanden som de nu rådande av allmänna nationalekonomiska grunder bör inskränkas till den nödvändigaste. Men även om tillbörlig hänsyn tages till här angivna omständigheter, förefinnes uppenbar-

ligen ett visst ofrånkomligt behov av nya lägenheter, ett behov som måste tillgodoses, därest icke ett ur social synpunkt högst betänkligt nödtillstånd skall uppkomma.

De erfarenheter, som de gångna krisåren i detta hänseende lämnat, synas bostadsrådet nog så talande. Rådet har låtit sammanställa åtskilliga uppgifter, som för skilda städer belysa de år för år stigande svårigheter, vilka vid höstflyttningarna möta de flyttande hyresgästernas bemödanden att anskaffa nya bostäder. Vid varje flyttningstillfälle vittnar ett ständigt större antal husvillor, vilka på ett eller annat sätt måste omhändertagas av kommunens myndigheter, om bostadsmarknadens ansträngda läge. Och det är uppenbart, att siffrorna å husvillor långt ifrån giva en uttömmande bild av det verkliga nödläget. Otvivelaktigt hava de husvillor blott varit ett mindretal i jämförelse med alla de familjer, som visserligen ej blivit så att säga ställda på gatan, men likväl måst nöja sig med oskäligt trånga eller i andra hänseenden underhålliga bostäder av i många fall provisorisk art. Av representanten för den bostadshygieniska sakkunskapen inom bostadsrådet hava de olyckliga följderna av smålägenhetsbristen med styrka framhållits. I sanitärt hänseende underhålliga lägenheter hava av hälsovårdsmyndigheterna fortfarande måst tillåtas såsom bostäder, och den merendels nödvändiga, fortgående utgallringen av dåliga smålägenheter har bostadsinspektionen tvingats att helt och hållet inställa. Sammanträngningen av de fattigaste och största familjerna och den därmed sammanhängande lägenhetsklyvningen leder därjämte till vanvård av bostaden, och av ej mindre ödesdiger inverkan å familjelivet är den likaså vid flyttningarna ofta framtvingade splittringen av redan bestående familjer och hushåll å ett flertal lägenheter såsom inneboende hos vänner och bekanta. Inneboendesystemet med alla dess kända olyckliga verkningar har under krisen tagit en betydande utbredning. Det står för bostadsrådet klart, att krigskonjunkturernas inverkan å byggnadsindustrin i själva verket hotar att leda till en allvarlig försämring av de mindre bemedlades bostadsstandard i åtskilliga av vårt lands största och mest blomstrande stadssamhällen.

Vid övervägande av de åtgärder, som kunna ifrågasättas för att betrygga tillgodoseendet av åtminstone det mest tvingande behovet av nya lägenheter under år 1918 och om möjligt förebygga en ytterligare försämring av bostadsmarknaden, har det stått klart för bostadsrådet, att sådana åtgärder endast äro möjliga genom eller i samarbete med vidkommande kommuner. De kommunala eller halv-kommunala bostadsföretagen torde för närvarande i stort sett vara de enda, som på grund av sin verksamhet under krisen äga den organisation och de erfarenheter, som krävas för ett omedelbart fortsättande av smålägenhetsproduktionen. Endast i den mån de erhållit understöd från det allmänna, stat eller kommun, och underkastat sig dess kontroll, hava enskilda företagare under de sista åren kunnat deltaga i sådan byggnadsverksamhet.

Å andra sidan torde det ligga i öppen dag, att vederbörande stadskommuner icke ensamma kunna bära de bördor, med vilka denna verksamhet måste bliva förenad. Redan för ett år sedan erkändes allmänt, att läget hade utvecklats sig därhän, att en viss del av byggnadskostnaderna måste utan vidare från början avskrivnas, därest man ville ernå hyror, som ej alltför hårt belastade lägenhetsinnehavarna, och att staten rimligen borde med en väsentlig anpart deltaga i den sålunda nödvändiga subventionspolitiken. Den tankegång, som bestämde beviljandet av fjolårets 4-miljonersanslag, måste med ännu större styrka nu göra sig gällande. Även om hyresnivån i nybyggda lägenheter förlägges högre än före-

gående år — något som ur social synpunkt borde så långt möjligt undvikas, men av ekonomiska skäl nog måste i viss mån anses oundgängligen nödvändigt — lär det icke kunna undgås, att en högst avsevärd del av byggnadskostnaderna även nu måste bliva räntelös, d. v. s. att ett kraftigt tillskott från det allmännas sida fortfarande erfordras, om någon byggnadsverksamhet skall kunna komma till stånd.

Vad härvid till en början kommunerna angår, så motsvaras detta fortsatta krav å deras ekonomi ingalunda av någon ökad kommunal bärkraft. I allmänhet äro städernas finanser hårt belastade av dyrtiden. Den ökning av skatteinkomsterna, som affärlivets uppblomstring under de senare åren medfört, har i regeln mer än motvägts av genom kristiden framkallade ökade utgifter. Då kommunerna icke äga rätt att såsom staten uttaga några extra skatter av krigsvinsterna, återstår ingen annan utväg än att höja den vanliga kommunalskatten, vilken som känt — i följd av dess icke progressiva skala — hårdast drabbar löntagaren och över huvud medelklassen. Dylika skatteförhöjningar förestå också detta år i ett stort antal städer, på sina håll samtidigt med mycket betydande tillägg till taxorna å gas och elektricitet. Överhuvudtaget måste de närmaste årens utveckling av de kommunala finanserna motses med de största bekymmer. Med tämlig säkerhet kan förväntas, att skatteinkomsterna skola komma att starkt nedgå jämväl i de städer, som under krigskonjunkturerna haft en något bättre ställning, medan däremot dyrtiden fortfarande kommer att ställa stora krav på städernas budgeter. Att, såsom redan nu i vissa städer måst ske, förhöja den föräldrade och ojämnt drabbande inkomstskatt, vilken är den enda skattekälla av betydelse, som står de svenska kommunerna till buds, över 8 eller 9 kronor per inkomsthundra, måste emellertid ur sociala synpunkter anses synnerligen betänkligt. Under sådana förhållanden kan det endast anses skäligt, att staten, som för egen del har till förfogande kristidens rikt flytande skattekällor, också med bidrag för sådana ändamål, vilka oundgängligen måste tillgodoses, i någon mån lättar de kommunala bördorna.

En invändning, som upprepade gånger förts på tal, då fråga varit om statsubvention åt byggnadsverksamheten, har varit, att ett dylikt understöd skulle innebära ett ensidigt tillgodoseende av städernas intresse, en omständighet, som med det skarpa motsatsförhållande, som ännu ofta gör sig gällande mellan stad och land, måhända kunde vara ägnat att väcka betänkligheter. Gent emot detta har emellertid med fog gjorts gällande, att den svåra bostadskris, som nu råder i många städer, otvivelaktigt framkallats eller åtminstone förvärrats genom industrins hastiga expansion under krigskonjunkturerna, men att den extra beskattning, som i gengäld pålagts konjunkturvinsterna, på grund av gällande skattelagstiftning kommer staten och ej kommunen till godo. Då krigskonjunkturskatten, som just under detta finansår synes för staten bliva en oförutsett rik inkomstkälla, till alldeles övervägande del härrör just från stadsmannaringarna, måste det anses i högsta grad befogat, att denna statsinkomst åtminstone till någon ringa del anlitas för avhjälpan av det nödtillstånd, kristiden medfört speciellt för städernas mindre bemedlade befolkning. I själva verket hava statsmakterna utan större tveksamhet redan godkänt denna princip i fråga om livsmedelsprisens nedbringande, för vilket ändamål riksdagen anslagit betydande be-
lopp. Då bostadsbehovets skäliga tillfredsställande givetvis är ett socialt intresse av samma vikt som livsmedelsbehovet, torde enahanda grunder gälla för en subventionspolitik i det förra som i det senare fallet.

Ett spörsmål, som i detta sammanhang uppstår, är, huruvida icke direkt skyldighet att bära kostnaderna för bostadsfrågans ordnande borde åläggas de industrier, vilka, såsom förut är sagt, i väsentlig mån hava ansvaret för den ökade inflyttningen till städerna. Sant är visserligen, att en aktiv medverkan från industrins sida är av stort värde för åstadkommande av bättre bostadsförhållanden inom samhällen med talrik arbetarbefolkning ej blott under nuvarande kristid, utan även under normala förhållanden. Värdefulla insatser hava också på detta område i många fall vidtagits av framsynta industriledare. I stor omfattning har särskilt under krisen ett fruktbringande samarbete uppstått mellan stadskommuner och industriföretag, och från industrins sida har härvid mestadels stor beredvillighet visats, då ekonomiska uppoffringar varit av nöden för att få bostadsföretag i gång. Men att på lagstiftningens väg tvinga industrin att för bostadsfrågans lösning göra ytterligare insatser, utöver vad företagen själva finna av sin välförstådda fördel påkallat, möter dock betydande svårigheter. Och detta problem lär åtminstone icke, med nödig omsikt, kunna lösas så snabbt, att därav kan väntas hjälp mot det nu hotande akuta nödläget. För de speciella krigsindustrierna, vilka arbeta under synnerligen osäkra framtidsutsikter, vore det dessutom uppenbarligen förenat med stora svårigheter att göra kapitalanläggningar av här ifrågakommande slag. Den enklaste och närmast till hands liggande utvägen att av dessa industrier utkräva de bidrag, de kunna anses vara skyldiga samhället, är otvivelaktigt att pålägga dem en extra skatt, vars avkastning till någon del må användas att lindra den av industrins uppblomstring framkallade bostadsnöden.

Om något generellt åläggande för de olika industrierna att var i sin stad sörja för sina arbetares bostadsförhållanden sålunda näppeligen kan nu omedelbart ifrågasättas, så utesluter detta givetvis icke att kommunerna måste uppmärksamt följa den industriella utvecklingens behov av nya arbetarbostäder och särskilt i samband med sin markpolitik verka för att bostadsförhållandena icke genom nygrundade eller nyinflyttade industrier bliva försämrade, utan att nödiga åtgärder yarda vidtagna för tillgodoseende av bostadsbehoven för företagens arbetare. Ävenså må å hyresnämnderna ankomma att vid prövning av uppsägningsfrågor tillse, att ej industrin för sina behov ockuperar bostadslägenheter, som förut innehafts av hos företaget ej anställda arbetare, och därigenom framkallar ökad bostadsbrist.

Bostadsrådet anser sig i detta sammanhang ej kunna underlåta att understryka, att staten, utöver vad förut framhållits, i fråga om bostadsmarknadens reglering har speciella förpliktelser med hänsyn till sina tjänstemäns och övriga anställdas bostadsbehov. De förpliktelser, som på detta område vila å den enskilda industrin, gälla naturligen ej i mindre grad staten, som särskilt under krisen kommit att intaga direkt arbetsgivarställning till ett avsevärt större antal personer än förut och å många orter förorsakat stora sammandragningar av personal, för vars bostadsbehov särskilda anordningar ej vidtagits. Om statens bostadspolitik beträffande dess löntagare redan under normala förhållanden ofta lämnat mycket övrigt att önska, så hava under kristiden missförhållanden på detta område framträtt ofantligt mycket skarpare. Särskilt i Stockholm, där arbetet i kristidskommissionerna dragit samman en talrik personal, hava kännbara svårigheter av denna anledning gjort sig gällande. I avsevärd omfattning hava dessa svårigheter förorsakats av de nya ämbetsverkens egna lokalbehov, som medelbart givetvis återverkar å den allmänna bostadsmarknaden. Talrika

annonser i dagspressen hava under det gångna året även vittnat om de svårigheter, det berett de från landsorten inflyttade tjänstemännen att i Stockholm erhålla bostäder. I vissa fall hava kommissioner och ämbetsverk sökt lätta sina egna funktionärers bekymmer genom att åt dem förhyra bostäder. I den mån detta lyckats — något som väl också torde kunna förutsättas med hänsyn till husägarnas givna benägenhet att antaga offentliga institutioner som hyresgäster — har konsekvensen tydligen endast blivit en ytterligare skärpning av bostadsknappheten för huvudstadens övriga befolkning.

Då den ifrågavarande ökningen av antalet statsfunktionärer å vissa områden är av till stor del tillfällig karaktär, gäller härvidlag liksom i fråga om vissa förut berörda s. k. krigsindustrier, att det i många fall är förenat med stora svårigheter för vederbörande arbetsgivare att direkt igångsätta några byggnadsföretag. Och även vad angår den skyldighet att i övrigt ansvara för sina anställdas bostadsförhållanden, som måste anses åvila staten, är det uppenbart, att några bostadsföretag av betydelse näppeligen kunna igångsättas så tidigt, att de bliva fullbordade till hösten 1918 eller överhuvudtaget under innevarande år. Billigaste och lämpligaste sättet för staten att fullgöra sina skyldigheter i förevarande avseende lär under sådana förhållanden vara, att staten i en eller annan form lämnar understöd åt redan befintliga inarbetade kommunala bostadsföretag, vilka med sin uppövade organisation för närvarande i regeln äro bättre rustade än några andra myndigheter att snabbt tillgodose det av statens verksamhet förorsakade bostadsbehovet.

Då fråga är om de medel, staten kan använda för möjliggörande och understödande av ökad bostadsproduktion, hava ofta åtgärder för reglerande av tillgång och pris å byggnadsmaterial i främsta rummet föreslagits. Den från Stockholms byggmästareförening ingivna framställningen går väsentligen i denna riktning, och enahanda fråga har även framförts i den från Gävle ingivna skrivelsen. Efter vad genom verkställda utredningar gång efter annan fastslagits, synes det numera vara ytterst svårt, ja omöjligt att nå några mera betydande resultat endast genom en dylik reglering av byggnadsmaterialmarknaden, vare sig genom införande av något slags kompenstationssystem, maximipris eller andra liknande åtgärder. Givetvis vill dock bostadsrådet för sin del kraftigt tillstyrka alla åtgärder i prisreglerande riktning, som kunna visa sig möjliga och verksamma. Men allenast en dylik reglering lär icke kunna bringa någon fart i den avstannade byggnadsverksamheten.

Av större vikt för byggnadskostnadernas nedbringande än prisreglerande åtgärder av nyss angiven art, huru önskvärda och nödvändiga än sådana i och för sig äro, kunna förenklingar i byggnadssättet vara. Av synnerligt värde i detta hänseende äro de erfarenheter, som hava under året vunnits vid uppförande av s. k. provisoriska bostadshus i Stockholm och Göteborg. Dessa bostäder tillfredsställa med avseende å hygien, utseende och trevnad rätt långt gående krav. Enligt bostadsrådets förmenande bör man vid den fortsatta subventionspolitiken tillse, att understöd i främsta rummet kommer bostadsföretag till godo, vid vilkas planerande all möjlig sparsamhet iakttagits. Endast därigenom lär det under nuvarande förhållanden vara möjligt att genom understöden ernå något mera betydande tillskott av smålägenheter. I syfte att i någon mån kunna underlätta planläggningen och konstruktionen av dylika förenklade arbetarbostadshus har bostadsrådet för sin del igångsatt vissa jämförande under-

sökningar av byggnadssätt och kostnader vid under år 1917 subventionerade bostadsföretag. Resultaten härav hoppas rådet att senare kunna meddela.

I fråga om grunderna för de här ifrågasatta understödens fördelning torde några större avvikelser från sättet för fördelningen av 1917 års anslag ej behöva ifrågakomma. Förutsättning för bidrag bör sålunda under alla förhållanden vara ett kommunalt bidrag av halva statsbidragets storlek. Det sammanlagda stats- och kommunbidraget torde likaså i överensstämmelse med hittills följda grunder böra fastställas till en fast kvotdel av byggnadskostnaderna, men rimligen bör det stå vederbörande myndighet fritt att, med hänsyn tagen till varierande byggnadskostnader, hyror och bostadstillgång i orten, ävensom till kommunens bärkraft, ej blott — såsom förra året skedde — i särskilda fall räkna med ett mindre bidrag av allmänna medel än nyss nämnda kvotdel, utan även lämna högre bidrag än den såsom regel fastställda kvotdelen förutsätter.

Rörande storleken av det anslag, som under innevarande år må anses erforderligt för ifrågavarande ändamål, anser sig bostadsrådet ej kunna uttala någon bestämd mening. Å ena sidan påkallar, såsom nyss framhållits, den nu avsevärt högre prisnivån ofta högre subventioner av allmänna medel än förra året. Men å andra sidan tvingar uppenbarligen den rådande materialknappheten till största möjliga inskränkningar av byggnadsverksamheten. I stort sett torde anslagets huvudsyfte detta år få anses vara att möjliggöra en fortsättning av de kommunala och halvkommunala bostadsföretag, som under krisen i åtskilliga industristäder igångsatts eller planlagts, i den mån dessa företag äro oundgängligen nödvändiga för att icke bostadsnöden skall ytterligare förvärras. Med hänsyn till dessa olika omständigheter anser bostadsrådet ej osannolikt, att det erforderliga statsanslaget detta år skulle kunna, trots den inträdda ytterligare pristegringen, stanna vid samma belopp som förra året beviljades.

På grund av vad i det föregående blivit sagt anser sig bostadsrådet böra på det bestämdaste tillstyrka, att bostadskommissionen måtte hos Kungl. Maj:t och riksdagen utverka ett förnyande av den statssubvention, som sistlidet år beviljades för bostadsproduktionen, med belopp, som minst är tillräckligt att hålla den redan påbörjade och planerade kommunala byggnadsverksamheten i gång.»

Denna bostadsrådets framställning åtföljes av ett av bostadsrådets ledamot fastighetskamreraren A. Gärde vid frågans behandling avgivet särskilt yttrande, vars huvudinnehåll återgivits i bostadskommissionens ovan återgivna utlåtande.

Genom remiss den 21 februari 1918 anbefalldes *socialstyrelsen* att avgiva utlåtande i ärendet, och är styrelsens i anledning härav den 21 mars avgivna yttrande av i huvudsak följande lydelse:

*Social-
styrelsens
yttrande.*

»Enligt de till socialstyrelsen från respektive byggnadsnämnder avgivna årliga uppgifterna angående bostadsbyggnadsverksamheten utgjorde under de senaste fyra åren antalet tillkomna bostadslägenheter i rikets samtliga städer med över 10,000 invånare:

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 299 häft. (Nr 339.)

År 1914.	År 1915.	År 1916.	År 1917.
5,292	3,471	3,887	4,831

Ehuru 1917 års siffror ännu måste betecknas såsom preliminära, vittna de likväl oförtydligt om, att bostadsproduktionen under nästförflutna år företett en icke oväsentlig stegring i jämförelse med de båda närmast föregående krisåren. Detta gynnsamma förhållande är dock uteslutande att tillskriva en betydande ökning av den allmännyttiga bostadsproduktionen, ty den enskilda spekulativa byggnadsverksamheten har under inverkan av de alltjämt växande byggnads-kostnaderna och kreditsvårigheterna befunnit sig i stark och oavbruten tillbakagång. Huru den relativa betydelsen av den allmännyttiga och spekulativa byggnadsverksamheten förskjutit sig under de senaste åren, belyses genom följande siffror:

Av 100 nytillkomna bostadslägenheter uppfördes genom:

	Allmännyttig bostadsproduktion.	Spekulativ bostadsproduktion.
År 1914	10.7	89.3
» 1915	13.2	86.8
» 1916	24.9	75.1
» 1917	58.9	41.1

Undersöker man närmare, i vilken utsträckning de särskilda slagen av allmännyttig byggnadsverksamhet medverkat till 1917 års så betydande resultat, finner man, att av sammanlagt 2,845 på sådant sätt tillkomna bostadslägenheter 16 (0.6 %) voro uppförda av staten, 1,125 (39.5 %) av kommuner, 1,457 (51.2 %) av bostadsföreningar eller bostadsaktiebolag samt 247 (8.7 %) av industriella företag.

Om än bostadsproduktionen under nästförflutna år förbättrats i förhållande till de föregående krisåren, så har den dock, till följd av underskottet från föregående år, ingalunda varit av sådan omfattning, att härigenom någon verklig förbättring av bostadsmarknaden kunnat inträda. Givetvis har dock 1917 års byggnadsverksamhet i sin mån bidragit till att bostadsnöden icke blivit ännu mer förvärrad. Den spekulativa bostadsproduktionen har, såsom redan framhållits, starkt nedgått — i jämförelse med 1916 års resultat med ungefär en tredjedel — och, då ifrågakommande byggnadsverksamhet under krisåren alltmer börjat inrikta sig på större, dyrbarare lägenheter, kan den sägas för närvarande vara av ringa betydelse för de mindre bemedlades bostadsbehov. Då någon ändring härutinnan väl knappast är att förvänta, så länge krisen varar, torde det vara uppenbart, att kraftiga åtgärder böra vidtagas för bibehållande och höjande av den allmännyttiga byggnadsverksamheten. Lika uppenbart synes vara, att detta syfte under nuvarande förhållanden näppeligen kan vinnas utan statens direkta medverkan. I samtliga ovannämnda framställningar framhålles ock nödvändigheten av att staten träder hjälpare mellan. Härvid synes man i främsta rummet hava uppställt fordran på att staten vidtager lämpliga åtgärder för reglering av tillgången av samt priset å byggnadsmaterial. Hyresgästföreningen i Stockholm har dock alternativt föreslagit ett fortgående på den under förra året inslagna vägen att genom direkt understöd av stat och kommun stödja byggnadsverk-

samheten. För egen del har styrelsen bland annat med hänsyn till det negativa resultat, som verkställda utredningar angående reglering av byggnadsmaterialfrågan givit, i likhet med bostadskommissionen ansett sig böra förorda den direkta understödsvägen. Det finnes desto större anledning därtill, som fjolårets försök i denna riktning slagit synnerligen väl ut. Efterfrågan å bidrag från det utav 1917 års riksdag anvisade anslaget å fyra miljoner kronor till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter har varit synnerligen livlig, så att sammanlagda summan av de sökta beloppen flera gånger överstiger det beviljade anslaget. Enligt vad styrelsen inhämtat är ock ifrågasatt anslag numera, så när som på ett obetydligt belopp, i dess helhet fördelat. Ehuru väl större delen av de bostadslägenheter, för vilkas uppförande understöd beviljats, sannolikt icke blevo färdiga för inflyttning under år 1917, är det dock å andra sidan säkert, att det av statsmakterna beviljade anslaget till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter i synnerligen hög grad medverkat till den relativt goda bostadsproduktionen under år 1917. Det är sålunda tydligt, att man här funnit en verksam metod att upphjälpa bostadsmarknaden ur dess nödläge.

Givetvis kunna vissa betänkligheter anföras mot här förordade understödssystem, då härigenom landsbygden göres medansvarig för vissa kostnader, som ensamt borde bäras av stadssamhällena själva. Det torde emellertid icke kunna undvikas, att man på detta liksom på andra områden måste på grund av nödlägets tvång vidtaga åtgärder, som under normala förhållanden äro mindre lämpliga. I förevarande avseende bör jämväl tagas i betraktande, att stadsmannanäringsarna under krisåren tillfört stadskassan betydande inkomster, som komma hela landet tillgodo.

Emot de av bostadskommissionen ifrågasatta ändringar i fråga om grunderna för understöds utgående har styrelsen ingenting att erinra.

I detta sammanhang vill styrelsen upptaga ett spörsmål, som jämväl svenska stadsförbundets bostadsråd berört i sitt yttrande i ämnet, nämligen frågan i vad mån större industri- och affärsföretag böra medverka till lösande av bostadsfrågan i städer, köpingar och dylika samhällen. Visserligen lär man icke kunna förvänta, att de åtgärder i angivna riktning, som i det följande ifrågasättas, skola medföra resultat, som bliva av betydelse för den nuvarande akuta bostadskrisen, men man synes i allt fall redan nu böra ställa frågan under diskussion för att i god tid kunna planera och finna effektiva medel för mötande av framtida bostadskriser.

Det lär med fog kunna göras gällande att, när industrin och affärslivet för tillfredsställande av sina behov å arbetskraft och för sina ändamål hopdraga större arbetarmassor och andra kategorier av arbetstagare i städer och köpingar, vederbörande företag böra åtminstone i viss omfattning bära ansvaret för att lämpliga bostäder stå de anställda till buds. Det kan sålunda ur samhällssynpunkt icke anses tillfredsställande, att genom dylika massinflyttningar andra befolkningsgrupper inom vederbörande samhällen skola tillskyndas ständiga svårigheter i bostadshänseende eller såsom nu ofta blir fallet rent av påläggas det ekonomiska ansvaret för anskaffande av bostäder åt industri- och affärsföretagens arbetare och övriga anställda. Detta missförhållande framträder med synnerlig skärpa, då man tillgriper statliga åtgärder, varigenom landsbygden, som väl behöver den arbetskraft, som industrin och stadsmannanäringsarna beröva den, jämväl får lämna ekonomisk medverkan för bostadsbyggandet i städerna. Sådan

statssubvention, som styrelsen här ovan förordat, kan därför anses tillräddig endast i ett nödläge och måste snarast möjligt upphöra, så snart förhållandena det medgiva. På landsbygden, där arbetsgivarna, även inom industrin, som regel sört för arbetarnas bostadsbehov, har man i allmänhet löst frågan dels på det sättet, att arbetsgivaren uppför och gratis eller mot förhållandevis låg hyra tillhandahåller bostäder åt sina arbetare antingen direkt eller med ett för ändamålet bildat allmännyttigt bostadsbolag som mellanled, dels därigenom, att arbetsgivaren understöder egnahemsbyggandet bland arbetarna. Mot nämnda system torde emellertid ofta kunna göras den erinran, att de i viss mån binda arbetarna i deras handlingsfrihet gent emot arbetsgivaren. Andra metoder synas därför även böra tagas under övervägande. Sälunda torde kunna ifrågasättas, huruvida icke de större industri- och affärsföretagen, eventuellt andra större arbetsgivare och bland dem även staten, genom en särskilt kommunal beskattning skulle, där förhållandena det påkalla, påläggas en del av det ekonomiska ansvaret för bostadsfrågans lösning. Genom en dylik beskattning skulle så småningom kunna bildas kommunala bostadsfonder, varur medel kunde erhållas såväl för den kommunala byggnadsverksamheten som för understödande av annan allmännyttig byggnadsverksamhet å orten genom billiga eller räntefria lån eller genom direkta bidrag. Styrelsen håller före, att en sådan beskattning icke behöfde bliva synnerligen betungande. Redan en avgift av exempelvis 5 kronor per år och arbetstagare skulle å en ort som Stockholm kunna giva ett icke obetydligt resultat. Styrelsen har icke ansett sig böra närmare ingå på frågan utan endast velat giva en antydning om en av de utvägar, som böra komma under diskussion vid en utredning i ämnet.

Otvivelaktigt har en stor del arbetsgivare av intresse för saken även i ifrågasvarande samhällen på ett mera betryggande sätt sört för sina arbetares bostadsbehov, och sannolikt komma framdeles andra att följa dessas exempel. Det är därför av vikt att, därest tvångsåtgärder tillgripas å området, dessa bli av sådan beskaffenhet, att de icke motverka frivilliga, mera effektiva åtgärder från arbetsgivarnas sida. Socialstyrelsen har emellertid icke ansett sig böra underlåta att i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att en allsidig utredning snarast möjligt kommer till stånd angående möjligheterna och förutsättningarna för arbetsgivarnas medverkande till ordnande av bostadsfrågan i städer, köpingar och dylika samhällen.»

Industrikommissionens byggnadsbyrås yttrande.

Jämväl från *statens industrikommissionens byggnadsbyrå* har inforrats utlåtande rörande de ovanberörda framställningarna angående åtgärder från statens sida till att höja bostadsproduktionen. I sitt den 6 april 1918 avgivna utlåtande lämnar byggnadsbyrån först en utförlig redogörelse för användningen av fjolårets statsbidrag till smålägenhetsproduktionen, varefter byrån fortsätter sålunda:

»Då byggnadsbyrån nu går att yttra sig över de gjorda framställningarna angående åtgärder för reglering av tillgång och pris å byggnadsmaterial i syfte att nedbringa byggnadskostnaderna, vill byrån till en början fastslå, att såväl av bostadskommissionens och bostadsrådets som av socialstyrelsens över de gjorda framställningarna avgivna utlåtanden synes framgå, att någon ökning av den privata bostadsproduktionen under den närmaste tiden icke är att förvänta,

varför fortsatta åtgärder från statens sida för bostadsproduktionens nödortfoga vidmakthållande måste anses vara av nöden, och detta så mycket mera som under år 1917, enligt vad bostadsrådet meddelat, någon icke subventionerad, affärsmässig byggnadsverksamhet för smålägenheter knappast någonstädes förekommit.

Det har från vissa håll framhållits, att då den förnämsta anledningen till att den enskilda byggnadsverksamheten så helt avstannat är att söka i de alltjämt stigande prisen å arbete och byggnadsmaterial, ett ingripande från statens sida för reglering av tillgång och pris på dylika material måste anses i hög grad önskvärdt och ägnad att i sin mån befordra den avstannade byggnadsverksamheten.

Erfarenheten torde emellertid hava givit vid handen, att en dylik prisreglering icke kan i mera avsevärd utsträckning genomföras. Byggnadsbyrån vill dock i detta sammanhang framhålla, att genom statens industrikommission och byggnadsbyrån anskaffats, delvis till reducerat pris, en del byggnadsmaterial för de statsunderstödda byggnadsföretagen, såsom cement och järn, och att byrån i några fall även kunnat vara vederbörande byggnadsföretag behjälplig för beredande av transportmöjligheter för byggnadsmaterial. Då emellertid någon mera omfattande och effektiv prisreglering å byggnadsmaterial icke synes genomförbar måste andra medel anlitas för höjande av bostadsproduktionen, och lärer ingen annan utväg för närvarande återstå, än att stat och kommun, på sätt som föreslagits, träda hjälpare emellan, och att liksom under föregående år den direkta understödsvägen tillgripes.

I fråga om de förutsättningar, under vilka ett sådant understöd borde utgå, hava såväl bostadskommissionen och bostadsrådet som socialstyrelsen ansett, att i fråga om grunderna för understödets fördelning några större avvikelser från sättet för fördelningen av 1917 års anslag icke behövde förekomma.

I § 1 av kungörelsen den 13 mars 1917 angående statsbidrag till uppförande av bostadshus med smålägenheter är bestämt, att statsbidrag utgår till hyreshus, huvudsakligen inrymmande lägenheter om högst tre rum, kök däri inbegripet, eller ock till egnahemsbyggnader med ett byggnadsvärde, icke överstigande 10,000 kronor. Av en ledamot inom bostadsrådet har ifrågasatts, att statssubvention jämväl skulle komma produktionen av medelstora lägenheter till godo. I likhet med bostadskommissionen anser emellertid byggnadsbyrån övervägande skäl tala för bibehållandet av den nuvarande bestämmelsen i detta avseende. Däremot vill det på grund av nu rådande prissförhållanden synas byggnadsbyrån lämpligt, att det i ovannämnda § bestämda byggnadsvärdet på egnahemsbyggnader av högst 10,000 kronor höjes till högst 15,000 kronor.

I fråga om fördelning av det nu ifrågasatta statsanslaget mellan olika kommuner får byggnadsbyrån till en början framhålla, att enligt byråns mening fördelningen bör såsom hittills fastställas av Kungl. Maj:t, under det att slutprövningen av de inkomna ansökningshandlingarna, såsom förut varit fallet, överlämnas till byggnadsbyrån.

Enligt § 2 i förenämnda kungörelse må statsbidrag ej utgå med större belopp än att detsamma jämte det kommunala bidraget motsvarar $\frac{1}{3}$ av de sammanlagda byggnadskostnaderna med skälig jämkning i visst fall. Vidare föreskrives, att statsbidraget icke må utgå med mera än $\frac{2}{3}$ av det sammanlagda belopp, som inom kommunen användes för byggnadsföretagets understödjande. Dock kan undantagsvis, i fråga om mindre hårt skattetyngda kommuner med stor bostadsbrist, statsbidraget höjas intill $\frac{3}{4}$ av samma belopp, varjämte, beträffande större och mera bärkraftiga kommuner, vilka för bostadsändamål förfoga över

mera betydande medel, och särskilt sådana, som ej under den rådande kristiden gjort mera betydande ekonomiska uppoffringar för bostadsproduktionens befrämjande, statsbidraget kan nedsättas intill hälften av det inom kommunerna för ändamålet använda beloppet.

Vid bestämmandet av understödets maximibelopp utgick man från, att byggnadskostnaderna under kristiden ökats med 70 %. Emellertid har denna kvot på grund av den fortgående prisökningen i vissa fall visat sig vara för liten, särskilt beträffande sådana byggnadsföretag, som först under slutet av föregående år kunnat igångsättas. För närvarande hava byggnadskostnaderna ökats med minst 110 à 115 %, och sannolikt torde en ytterligare ökning vara att förvänta. Under sådana förhållanden synes det byggnadsbyrån önskvärt, att möjlighet beredes att i vissa fall öka det sammanlagda bidraget från det allmänna.

Statsbidraget från det år 1917 anvisade anslaget utgår i regeln med $\frac{2}{3}$ av $\frac{1}{3}$ av byggnadskostnaderna, d. v. s. med $\frac{2}{9}$ av nämnda kostnader. Någon annan ändring i grunderna för statsbidragets utgående än att detsamma avjämnas till $\frac{2}{8}$ eller $\frac{1}{4}$ av byggnadskostnaderna anser sig byggnadsbyrån emellertid icke böra föreslå. Medgivandet att i vissa fall beräkna statsbidraget till en större kvotdel än $\frac{2}{9}$ av byggnadskostnaderna har vid fördelningen av 1917 års anslag icke i något fall kommit till användning, varför statsbidraget utan olägenhet läser kunna bestämmas till *högst* $\frac{1}{4}$ av byggnadskostnaderna, priset för tomt ej inberäknat. Däremot har den möjlighet, som förefinnes att minska statsbidraget under nyss angivna kvotdel, ofta begagnats, då det förefintliga bostadsbehovet, lägre byggnadskostnad per eldstad eller hyresnivån å platsen därtill givit anledning. En nedsättning av statsbidraget under den fastställda maximigränsen bör därför kunna ske, men synes fastställandet av ett minimibelopp ej erfordras eller ens vara lämpligt.

Beträffande det kommunala bidraget anser byggnadsbyrån i likhet med bostadsrådet, att detsamma bör utgå *minst* med ett belopp, motsvarande halva statsbidraget. Däremot synes såsom bostadskommissionen i sitt utlåtande även framhåller, bibehållandet av nu gällande föreskrift, att statsbidraget och det kommunala bidraget tillsammans icke få överstiga $\frac{1}{3}$ av byggnadskostnaderna välla betänkligheter. Behovet och önskvärdheten av att understödet från det allmänna i vissa fall kan utgå med högre belopp än $\frac{1}{3}$ av byggnadskostnaderna föreligga i synnerhet beträffande sådana byggnadsföretag, som utföras av bostadsaktiebolag, i vilka kommunen ingått såsom delägare, eller av vissa bostadsföreningar. Möjlighet synes därför böra beredas kommunen, att, om så anses erforderligt, för att företaget skall kunna komma till stånd, lämna större bidrag än nyss sagda. Någon olägenhet av, att kommunerna medgivas en sådan frihet, läser ej vara att befara, ty det ligger givetvis i kommunens eget intresse att icke bevilja större bidrag än som är nödvändigt. Enligt bestämmelsen om vinstbegränsning måste i varje fall hyresbeloppen bestämmas så, att avkastningen ej överstiger viss procent å det i byggnaderna nedlagda kapitalet, stats- och kommunalbidrag frånräknat.

I övrigt synas de i kungörelsen den 13 mars 1917 intagna bestämmelserna böra tillämpas vid fördelningen jämväl av det statsanslag, som kan bli för innevarande år anvisat och torde härvidlag endast tarvas några mindre ändringar och tillägg, avsedda att bereda lättnad för kommuner och byggnadsföretagare vid ansökningshandlingarnas ingivande.

I detta avseende läser byggnadsbyrån, därest det ifrågasatta statsanslaget kommer att beviljas, framdeles bliva satt i tillfälle att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag.

Beträffande storleken av det anslag, som under innevarande år må anses erforderligt för ifrågavarande ändamål, hava olika meningar framkommit. Under det att bostadskommissionen på anförda skäl för sin del förordat anvisande av ett statsanslag av tre miljoner kronor, har bostadsrådet ansett sig böra tillstyrka ett förnyande av den statssubvention, som år 1917 beviljades för bostadsproduktionen, med belopp, som minst vore tillräckligt att hålla den redan påbörjade och planerade kommunala byggnadsverksamheten i gång; och har bostadsrådet ansett ej osannolikt, att det erforderliga statsanslaget, trots den ytterligare prisstegringen, skulle kunna stanna vid samma belopp, som förra året beviljades, eller fyra miljoner kronor. Ehuru byggnadsbyrån med hänsyn till nu rådande förhållanden icke anser det osannolikt, att en inskränkning även av den statsunderstödda byggnadsverksamheten kan vara att emotse, har dock byrån, med särskild hänsyn till önskvärldheten av att icke alltför ingripande reduktioner skola behöva göras med avseende på redan planerade byggnadsföretag, ansett, att anslaget även för innevarande år lämpligen bör kunna utgå såsom förslagsanslag om högst 4 miljoner kronor.»

Av förevarande framställningar och de över dem av sakkunniga myndigheter avgivna utlåtandena finner jag framgå, att under den tid, som förflutit sedan beviljandet av fjolårets anslag till produktion av bostadshus med smålägenheter, förhållandena å städernas och därmed likartade samhällens bostadsmarknad snarare försämrats än förbättrats.

Socialstyrelsens statistik över byggnadsverksamheten ger visserligen vid handen, att bostadsproduktionen under år 1917 nått ett väsentligt bättre resultat än närmast föregående år. Detta gynnsamma förhållande synes emellertid uteslutande böra tillskrivas den allmännyttiga byggnadsverksamhetens starka såväl absoluta som relativa tillväxt, vilken i sin ordning torde sammanhänga med det utgående statsunderstödet. Den enskilda spekulativa byggnadsverksamheten beräknas däremot hava nedgått med omkring en tredjedel mot föregående år, och med hänsyn till den alltjämt fortgående prisstegringen på byggnadsmaterial och de tilltagande svårigheterna att överhuvud anskaffa vissa slag av sådant synes en ytterligare nedgång av nämnda verksamhet under innevarande år sannolik. Den privata byggnadsverksamhetens betydelse för de mindre bemedlades bostadsfråga är därjämte väsentligt mindre än produktions-siffrorna giva vid handen, enär densamma i stigande grad inriktat sig icke på smålägenheter utan på jämväl under nuvarande prisläge räntabla lyxbostäder.

Kan det sålunda å ena sidan med sannolikhet antagas, att bostadsproduktionen, lämnad åt sig själv, i endast ytterst ringa grad skulle

Departement-
chefen.

kunna tillgodose befolkningens stora, mindre bemedlade huvudmassa, synas å andra sidan många tecken giva vid handen, att bostadsbehovet ingalunda minskats sedan föregående år. Visserligen har de svenska städernas befolkningstillväxt under år 1917 hållit sig vid väsentligt ringare mått än under närmast föregående år, och för de större städerna synas, av föreliggande delvis preliminära folkmängdsuppgifter att döma, ökningstalen i genomsnitt föga överskrida hälften av 1916 års siffror. Men ehuru sålunda proportionen mellan folkökning och befolkningstillskott betydligt förbättrats, har detta ej varit tillräckligt för att inverka på bostadsmarknaden i dess helhet. Den i Stockholm nyligen verkställda räkningen av antalet outhyrda lägenheter ådagalägger, att bostadstillgången i huvudstaden vid senaste årsskiftet var knappare än den någon gång varit under hela den tid, för vilken siffror finnas tillgängliga (sedan 1894—95) och att verklig bostadsbrist är för handen. Och i de uppgifter, socialstyrelsen införskaffat från de i samband med hyreslagens tillkomst upprättade kommunala bostadsförmedlingskontoren, ger det antecknade stora antalet hyressökande i förhållande till de ytterst fåtaliga lediganmälda lägenheterna ett starkt intryck av den nu rådande enorma disproportionen mellan tillgång och efterfrågan på hyresmarknaden. Måhända kan man med styrelsen söka huvudorsakerna till den starka spänningen på bostadsmarknaden däruti, att den försvagade bostadsproduktionen icke förmått fylla det under krisåren småningom växande underskottet på bostäder, utan att detta i stället på senaste tiden ytterligare ökats därigenom, att å ena sidan krigskonjunkturen hos breda befolkningslager möjliggjort och framkallat ett stegrat behov av självständiga bostäder och större bostadsutrymmen, å den andra bostadsbristen och hyresregleringen i förening hos nuvarande lägenhetsinnehavare medfört en strävan att söka i det längsta bibehålla innehavda lägenheter och undvika alla bostadsflyttningar.

Att åtgärder jämväl under innevarande år måste vidtagas från det allmännas sida för att i görligaste mån avhjälpa bostadsmarknadens nuvarande nödläge, synes sålunda ofrånkomligt. Arbetet för att betrygga tillgodoseendet av åtminstone det mest trängande behovet av nya lägenheter och om möjligt förebygga en ytterligare försämring av bostadsmarknaden bör därvid i främsta rummet ankomma på vederbörande stadsförvaltningar själva. Men å andra sidan torde det framgå, särskilt av den från svenska stadsförbundets bostadsråd lämnade utredningen, att stadskommunerna icke ensamma kunna bära de betydande och alltjämt växande bördor, med vilka denna verksamhet under nu-

varande förhållanden måste bliva förenad, utan att härför kräves stöd jämväl från statens sida. Det har tillika framhållits, att vissa omständigheter för närvarande kunna anses ålägga staten ett särskilt ansvar för bostadsmarknadens sunda utveckling, nämligen dels statens under kristiden utvecklade egenskap av arbetsgivare i stort, dels hyrestegringslagen och dess återhållande inflytande å byggnadsverksamheten.

Måste man sålunda erkänna nödvändigheten av statens fortsatta ingripande för bostadsproduktionens vidmakthållande under innevarande år, uppkommer frågan om de medel, staten härför lämpligen kan och bör använda.

I de ovanberörda till Kungl. Maj:t ingivna framställningarna föreslås i främsta rummet åtgärder för reglerande av tillgång och pris på byggnadsmaterial. Av de utredningar i detta avseende, som lämnats av bostadsrådet och av statens industrikommissions byggnadsbyrå, synes det emellertid oförtydligt framgå, att det för möjliggörande och understödande av ökad bostadsproduktion icke är tillfyllest med en dylik reglering i den begränsade omfattning, i vilken en sådan överhuvud numera befunnits vara möjlig. Jämväl för innevarande år lär det därför det enda verkamma ingripandet från statens sida kunna ske i form av statssubvention av huvudsakligen enahanda art som under fjolåret; allenast härigenom skulle möjliggöras vissa bostadsföretag, som under senaste tiden inom åtskilliga samhällen igångsatts eller planlagts.

Det må därvid särskilt betonas, att redan det år 1917 beviljade statsunderstödet såväl i den därom avlätna propositionen som i statsutskottets utlåtande och riksdagens skrivelse betecknades såsom allenast en extraordinär, av kristiden föranledd tillfällig nödhjälpsåtgärd. Riksdagen har jämväl i nämnda skrivelse uttalat, att riksdagen icke kunnat undgå att finna den form, vari statsunderstödet skulle utgå — subvention utan återbetalningsskyldighet — mindre tilltalande, men tillika efter ingående prövning nödgats konstatera, att detta sätt vore det enda möjliga för vinnande av ett snabbt resultat av försöken att lindra den hotande bostadsnöden; och synes detta uttalande vara fullt tillämpligt även på det nuvarande läget.

Av riksdagens skrivelse framgår tillika, att riksdagen betraktat ifrågavarande statssubvention närmast såsom ett försök, angående vars värde och berättigande ett stadgat omdöme först kunde fällas efter någon tids erfarenhet. Sådan erfarenhet föreligger nu efter ett år, och den möjliggör jämväl ett bedömande av, i vad mån de i förevarande hänseende yppade farhågor visat sig vara berättigade.

Vid ärendets behandling förra året uttalades från flera håll farhågor för, att ifrågavarande åtgärder skulle underlätta en icke önskvärd inflyttning från landsbygden till städerna, och förklarade sig jämväl riksdagen till fullo dela uppfattningen om det för landet skadliga i ett dylikt resultat av understödsverksamheten. Med hänsyn härtill, intogs, som jag förut omnämnt, i kungörelsen angående statsbidraget ett villkor av innehåll, att dylikt bidrag ej finge utgå i fall, då en av förhållandena ej ovillkorligen påkallad inflyttning från landsbygden kunde befordras, och har jämväl byggnadsbyrån vid understödsansökningarnas prövning haft uppmärksamheten riktad härpå. Vad förut anförts giver vid handen, att inflyttningen till städerna varit väsentligt mindre år 1917 än år 1916, och finnes stor anledning antaga ytterligare tillbakagång under innevarande år med hänsyn till den tilltagande arbetslösheten inom industrin samt de ökade livsmedels- och bostadssvårigheterna i åtskilliga större städer. Vad beträffar invändningen, att statssubventionen skulle innebära ett ensidigt tillgodoseende av städernas intresse, må framhållas, dels att, som av den förut lämnade redogörelsen framgår, under år 1917 understöd jämväl tilldelats åtskilliga landskommuner och samhällen på landsbygden, dels att, såsom bostadsrådet framhållit, den svåra bostadskris, som nu råder i många städer, otvivelaktigt framkallats eller åtminstone förvärrats genom industrins hastiga expansion under krigskonjunkturerna, medan den extra beskattning, som i gengäld pålagts konjunkturvinsterna, på grund av gällande skattelagstiftning kommer staten och ej kommunerna till godo.

Vidare yppades inom riksdagen farhågor för statssubventionens förment ringa betydelse för bostadsproduktionens upphjälpande. Denna farhåga synes hava blivit vederlagd genom den tidigare meddelade redogörelsen för användningen av 1917 års statsunderstöd, varutinnan man synes kunna ansluta sig till socialstyrelsens uttalande, att man här funnit en verksam metod att upphjälpa bostadsmärknaden ur dess nödläge.

Med hänsyn till vad sålunda anförts rörande såväl bostadsmärknadens nuvarande läge som det goda resultatet av fjolårets statsunderstöd, vill jag för min del förorda, att dylikt understöd måtte utgå jämväl för innevarande år. Framhållas må även, att i tvänne vid innevarande riksdag i andra kammaren väckta motioner (nr 49 och 131) föreslås anvisande av betydande anslag till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter.

Angående grunderna för det sålunda ifrågasatta understödet synas, såsom de sakkunniga myndigheterna ock uttalat, några större avvikelser från de beträffande 1917 års anslag meddelade bestämmelserna icke

behöva förekomma. Av en ledamot av bostadsrådet har visserligen ifrågasatts, att statssubventionen jämväl skulle komma produktionen av medelstora lägenheter till godo. Huru beklaglig bristen på bostäder av denna typ än är i många samhällen, finner jag dock, i likhet med bostadskommissionen och byggnadsbyrån, övervägande skäl tala för bibehållande av den nuvarande bestämmelsen i detta avseende. Däremot vill jag förorda det av sistnämnda myndighet väckta förslaget, att med hänsyn till nu rådande prisförhållanden det för understödsberättigade egnahemsbyggnader bestämda högsta byggnadsvärdet måtte höjas från 10,000 kronor till 15,000 kronor. Byggnadsbyrån har vidare, under framhållande av att byggnadskostnaderna under tiden från beviljandet av 1917 års anslag ökats med från 70 % till 110 à 115 % på prisen före kristiden, ansett önskvärt, att möjlighet beredes att i vissa fall öka det sammanlagda bidraget från det allmänna, och i detta syfte föreslagit, dels att statens bidrag skulle höjas från $\frac{2}{9}$ till $\frac{2}{8}$ eller $\frac{1}{4}$ av byggnadskostnaderna, dels att det kommunala bidraget skulle utgå *minst* med ett belopp, motsvarande halva statsbidraget. Mot detta förslag synes intet vara att erinra, ej heller mot vissa av byrån ifrågasatta smärre ändringar och tillägg, avsedda att bereda lättnad för kommuner och byggnadsföretagare vid ansökningshandlingarnas ingivande.

I fråga om beloppet av statsunderstödet har byggnadsbyrån stannat vid 1917 års summa, 4 miljoner kronor, varemot bostadskommissionen, på anförda skäl, förordat ett anslag å 3 miljoner kronor. För egen del ansluter jag mig till bostadskommissionens förslag, och synas, förutom av kommissionen anförda skäl, för beviljandet av det lägre beloppet tala dels de ofantliga krav, som redan ställts på statsbudgeten, dels ock syftet att angiva ifrågavarande anslag såsom allenast en extraordinär, av kristiden föranledd tillfällig åtgärd, som snarast möjligt bör avvecklas. En varaktig förbättring av byggnads- och bostadsmarknaden lär nämligen icke kunna grundas på en statens understödsverksamhet, utan måste baseras på väsentligt andra förutsättningar, varvid den av bostadsrådet och socialstyrelsen väckta frågan om industrins och arbetsgivarnas bidragsplikt jämväl synes med det snaraste böra göras till föremål för allvarligt övervägande.

Beträffande frågan om beredande av medel till förevarande utgift lär framställning komma att senare avlätas av chefen för finansdepartementet.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på 1918 års tilläggsstat anvisa ett förslagsanslag av högst 3,000,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med förut angivna grunder användas till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Corin.
